

ΛΑΪΚΟΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΑΥΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓ. ΑΜΑΡΓΙΑΝΑΚΗ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἀσχοληθεῖς κατὰ τὰ ἔτη 1967 καὶ 1968 τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην, εἰδικώτερον εἰς κέντρα τοῦ νομοῦ Λασιθίου, εἰς περὶ ὧν οὐκ ἔχοντες ἡχογραφήσεως καὶ ἐξέτασιν δημοδῶν ᾠμάτων μετὰ τῆς μουσικῆς ἀδελφῆς καὶ συνεργιστρίᾳ ἐπὶ τὸ κείμενον, ἡχογράφησα δὲ καὶ τὴν μελωδίαν πολλῶν ἀρχαίων στιχοῦργημάτων, τὸ ὅλον ἀναγράφον εἰς τὴν σταυρῶσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ δὲ θρήνον (μυῖθον) τῆς Θεοτόκου πρὸς αὐτόν, προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Τοῦ στιχοῦργήματος τούτου, περὶ τοῦ λαοῦ γίνεται ἐνταῦθα λόγος κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μελωδίας αὐτοῦ εἰς τὰς ᾠδὰς α) Ἀνατολή, Χριστός, Μῦθοι, Καλαμαύκα, Μεσελέροι, Κεντρί, Κάτω Χωρίον, Βασιλική καὶ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας· β) Ὀρεινόν, Σταυροχώριον καὶ Ἐξω Μουλιανὰ τῆς ἐπαρχίας Σητείας· γ) Μίλατος, Βραχάσι καὶ Καλὸν Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου (βλ. κατωτ. εἰκ. 1), τὸ κείμενον ἔχει δημοσιευθῇ τὸ πρῶτον ἐκ χειρογράφου τοῦ ἔτους 1855 ἀπὸ τὸ χωρίον Καστέλλι Φουρνῆς τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου ὑπὸ τῆς Μαρίας Ἀμαριώτου εἰς τὸ περιοδικόν: Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τόμ. Β' (1939) σ. 313-323 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Περισταμένη».

Ἀργότερον ὁ καθηγητὴς Μ. Ἰ. Μανούσας εἰς ἐργασίαν του «Ἑλληνικά ποιήματα γὰρ τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ»², ἔδειξεν ὅτι τὸ στιχοῦργημα τοῦτο ἐκ στίχων 146 ἀποτελεῖ διασκευὴν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ λογίου ἐκ Κεφαλ-

¹ Βλ. Γεωργ. Ἀμαργιανάκη, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς δημόδους Κρητικῆς μουσικῆς, Ἡράκλειον 1967.

² Βλ. εἰς Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τόμ. Β', Ἀθήναι 1956 σ. 49-74.

ληνίας ιερομονάχου 'Ακακίου Διακρούση¹ παλαιότερου ποιήματος, τὸ ὁποῖον διεσώθη εἰς χειρόγραφα ἐκ τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰ. εἰς τὰς μονὰς τῶν 'Ιβήρων καὶ τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ 'Αγίου 'Ορους² καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 50 (φ. 213α-220β) ἐκ τοῦ 17ου αἰ. τῆς μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων³.

Τὸ κείμενον τοῦ ἐν Κρήτῃ λαϊκοῦ ποιήματος τούτου κατέγραψα ἐκ χειρογράφων, τὰ ὅποια ἀνεκάλυψα εἰς τὰ ὡς ἄνω χωρία, πλὴν τῆς παραλλαγῆς ἐκ τοῦ χωρίου Μῦθοι, τὴν ὁποίαν κατέγραψα ἐξ ἐντύπου φυλλαδίου, ἐκδοθέντος εἰς 'Ιεράπετραν τὸ 1909 ὑπὸ τοῦ 'Εμμανουὴλ Π. Κ. Παπαδάκη ὑπὸ τὸν τίτλον «'Επιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου ἡ ἐγκώμια ἀδόμενα κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἐσπέρας»⁴. Τὸ ἔσμα ὁμως καὶ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, δηλ. τοὺς Μύθους, ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπά, ἐκτελεῖται, ὡς πρὸς τὸ κείμενον αὐτοῦ, ἐξ ἀναγνώσεως ἀπὸ χειρογράφων καταγραφὴν του. Οὕτως ἡ διάδοσις τοῦ ποιήματος εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Κρήτης, πιθανῶς καὶ εἰς ἄλλας, ἐγένετο διὰ χειρογράφου παραδόσεως, διότι οὐδαμοῦ, ὡς ἐπληροφορήθην, ἄδεται τοῦτο ἀπὸ μνήμης.

Εἰς τὴν παρῶσαν μελέτην, κυρίως ποιητικῶν καὶ λογιῶν χαρακτῆρος, δὲν ἐπεκτεινόμεθα εἰς τὸ φιλολογικὸν μέρος διὰ τὸ ὅτι οὐκ εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ εὐρύτερα ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπώρεως συλλέγεσθαι τὰς παραλλαγὰς αὐτοῦ.

¹ Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπ' ὀνόματι τοῦ 'Ακακίου παραλλαγῶν⁵ προκύπτει, ὅτι παρὰ

¹ Οὗτος εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἑτέρου ποιήματος «'Ο Κρητικὸς πόλεμος»¹ βλ. εἰς τὴν ἔκδοσιν ὑπὸ 'Αγαθαγγέλου Ξηρουχάκη, 'Ο Κρητικὸς πόλεμος (1645-1669) ἡ ἐκλογή τῶν 'Ελληνικῶν ποιημάτων 'Ανθίμου Διακρούση, Μαρίνου Ζάνε, ἐν Τεργέστῃ 1908, σ. 65-120.

² Μ. 'Ι. Μανούσακα, ἐνθ' ἀν., σ. 64 κ. ἐξ.

³ Νικ. Β. Βέη, Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων, τόμ. Α', 'Αθήναι 1967, σ. 74, ἀρ. 7.

⁴ Τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἐδῶρσεν εἰς ἐμὲ ὁ ἡλικίας 83 ἐτῶν ἐκδότης, ὅστις διαμένει σήμερον εἰς τὸ 'Ηράκλειον τῆς Κρήτης. Τὸ ποίημα ἐδημοσίευσεν, ὡς μ' ἐπληροφόρησεν ὁ ἴδιος, ἐκ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον ἀνήκεν εἰς τὸν πάππον του, ἱερέα Μιχαὴλ Παπαδάκη, ἐφημερεύσαντα εἰς τὸ χωρίον Μάλλες μέχρι τοῦ ἔτους 1908, τὸν ὁποῖον καὶ θεωρεῖ ὡς ποιητὴν αὐτοῦ.

⁵ Βραχυγραφίαι τῶν παραλλαγῶν.

(Α)* «'Η Περισταμένη», ἐκ Καστελλίου Φουρνῆς Μιραμπέλλου.

(Β)* «Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ εἰς θρῆνον καὶ κλαθμὸν τῆς Κυρίας», ἐκ Βουλισμένης Μιραμπέλλου.

(Γ) «'Η Περισταμένη», ἐξ 'Ανατολῆς 'Ιεραπέτρας.

(Δ) «'Η Περισταμένη», ἐξ 'Ορεινοῦ Σητείας.

λήλως πρὸς τὴν ἐκ 246 στίχων δημοσιευμένην διασκευὴν τοῦ Ἀκακίου Διακρούση (Α), διαδοθεῖσαν εἰς Κρήτην¹, ἐκυκλοφόρουν εἰς Ἀνατολικὴν Κρήτην καὶ δύο ἕτεραι παραλλαγαί, προελθοῦσαι ἐκ τῆς (Α), ἥτοι ἡ ἐκ Βουλισμένης (Β) καὶ ἡ ἐξ Ἀνατολῆς (Γ).

Τῆς ἐκ 224 στίχων παραλλαγῆς (Β), 100 στίχοι εἶναι κοινοὶ πρὸς τὴν (Α), τῆς δὲ (Γ) συγκειμένης ἐξ 190 στίχων, 20 στίχοι ἀπαντῶνται ὁμοίως εἰς τὴν (Α) καὶ 38 εἰς τὴν (Β). Αἱ ὑπόλοιποι παραλλαγαί (Δ - Σ) φαίνονται προελθοῦσαι ἐκ τῶν ἀνωτέρω (Α - Γ).

Ἐκτενεστέρα ἐξ ἀπόψεως ἀριθμοῦ στίχων εἶναι ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Χριστός (Ζ), ἀποτελουμένη ἐκ 448 στίχων. Οἱ νέοι ἐν αὐτῇ στίχοι διακρινόμενοι εὐκόλως ἐκ τῆς χαλαρᾶς συνδέσεώς των πρὸς τὸ ὑπόλοιπον κείμενον καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων, δέον ὅπως θεωρηθῶν ὡς μεταγενεστέρα προσθήκη ὑπὸ λαϊκοῦ τινος στιχουργοῦ.

Στηριζόμενοι εἰς τοὺς κοινούς μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν στίχους, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι εὐρίσκονται ἐγγύτερον πρὸς τὴν (Α), ὡς πρότυπον, αἱ Ε, Ζ, Θ, Ι, Λ καὶ Σ· πρὸς τὴν (Β) αἱ Η, Μ καὶ Ο· πρὸς δὲ τὴν (Γ) αἱ Δ, Κ, Ν καὶ Ξ.

Περὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐκ Βουλισμένης (Β) παραλλαγῆς, παρὰ τὴν σχετικὴν ἐπὶ τῷ ῥοσμῷ, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ εὑρῶν μοιρολόιον περὶ τοῦ ποιη-

- (Ε) «Ἐπιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Καλοῦ Χωρίου Ἱεραπέτρας.
- (Ζ) «Ὁ θρῆνος τῆς Θεοτόκου» ἢ «Τὰ μοιρολόγια τῆς Παναγίας», ἐκ τοῦ χωρίου Χριστός Ἱεραπέτρας. (Τὸ αὐτὸ ᾄδεται καὶ εἰς τὸ χωρίον Μάλλες Ἱεραπέτρας).
- (Η) «Ὁ θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Καλαμαῦκας Ἱεραπέτρας.
- (Θ) «Ἐπιτάφιος θρῆνος τῆς Θεοτόκου ἢ ἐγκώμια ᾄδόμενα κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν, ἐσπέρας», ἐκ Μύθων Ἱεραπέτρας.
- (Ι) «Ἡ Παρισταμένη», ἐξ Ἀγίου Ἰωάννου Ἱεραπέτρας.
- (Κ)* «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Λαπίθου Σητείας.
- (Λ) «Ἐπιτάφιος θρῆνος», ἐκ Σταυροχωρίου Σητείας.
- (Μ) «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Καλοῦ Χωρίου Μιραμπέλλου.
- (Ν) «Τὰ μοιρολόγια τῆς Παναγίας», ἐκ Μεσελέρων Ἱεραπέτρας.
- (Ξ) «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ τοῦ χωρίου Ἐξω Μουλιανὰ Σητείας.
- (Ο) «Ὁ θρῆνος τῆς Θεοτόκου», ἐκ Μιλάτου Μιραμπέλλου.
- (Π)** «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Κεντρὶ Ἱεραπέτρας.
- (Ρ)** «Ἡ Παρισταμένη», ἐκ Βασιλικῆς Ἱεραπέτρας.
- (Σ) «Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας», ἐκ Βραχασίου Μιραμπέλλου.

* Παραλλαγαὶ ἄνευ καταγραφῆς τῆς μελωδίας.

** Παραλλαγαὶ μουσικῆς ἄνευ καταγραφῆς τοῦ κειμένου.

¹ Βλ. Μ. Ἱ. Μανούσακα, ἐνθ' ἀν., σ. 64.

δύο ομάδας, κατ' ἀπομίμησιν προφανῶς τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δύο χορῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν θέσιν ἐκατέρωθεν τοῦ ἐπιταφίου ἢ τοῦ Ἑσταυρωμένου, ὡς εἰς Βραχάσιον, ἐκτελοῦν δ' ἀντιφωνικῶς ἀνὰ ἓν δίστιχον. Εἰς τὸ χωρίον Βασιλικὴ ἕκαστον μέλος τῆς ομάδος ψάλλει, κατὰ σειράν, ἀνὰ ἓν δίστιχον, ἐνῶ εἰς τὰ λοιπὰ ὡς ἄνω χωρία ἐκτελεῖται τοῦτο ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ ἑνὸς μόνον χοροῦ, κατέχοντος θέσιν παρὰ τὸν Ἐπιτάφιον ἢ κάτωθεν τοῦ Ἑσταυρωμένου. Καθ' ὃν χρόνον ψάλλεται ὁ ἐν λόγῳ λαϊκὸς θρῆνος, οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὸν ναὸν φέρουν εἰς χεῖρας ἀνημμένα κηρία (Μῦθοι, Βασιλική, Μάλλες). Εἰς τὸ χωρίον Μάλλες προσδένονται εἰς τὰ κηρία καὶ μαῦραι ταινίαι.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω θεωρουμένων ὑφ' ἡμῶν τριῶν βασικῶν παραλλαγῶν παρατίθεται τὸ κείμενον τῆς (B) καὶ (Γ), τῆς (A) ἥδη δημοσιευμένης, ὡς ἐλέγχῃ ἀνωτέρω.

1) Παραλλαγή ἐκ Βουλισμένης (B)¹.

Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ εἰς θρήνον καὶ κλαθμὸν τῆς Κυρίας.

*Παρασκευὴ τοῦ σταυροῦ ἡ παλαιὰς Μάρια
καὶ Θεοτόκος ἀληθῶς, παρθένος καὶ κυρία
καὶ βλέπουσα κρεμάμενον ἐν σταυρῷ τὸν σωτήρα*

¹ Τὸ κείμενον ἀντέγραψα εἰς Νεάπολιν Μιραμπέλλου ἐκ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον κατέχει ὁ λογοτέχνης Ἑμμ. Πιτυκάκης. Τοῦτο ἐκληρονόμησεν ἐκ τοῦ πάππου του Στυλιανοῦ Πιτυκάκη, ὅστις κατέχει εἰς τὸ μετόχιον Ἀνώγεια τοῦ χωρίου Βουλισμένης Μιραμπέλλου, ἐγεννήθη δὲ τῷ 1840 ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον. Εἶχε στοιχειώδη μόρφωσιν καὶ ἐξετέλει καθήκοντα ἱεροψάλτου εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ. Τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὸ στιχοῦργημα τοῦτο εἶναι ἰδική του σύνθεσις. Εἰς τὸ ἔσχατον ἀναγράφεται ἐν τέλει ἡ χρονολογία 3 Ἰουνίου αῶν (= 1850). Ἐάν εἶναι ἀπολύτως ἀληθὴς ἡ μαρτυρία ὅτι οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1840 ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο ἡλικίας 10 ἕως 15 τὸ πολὺ ἐτῶν, ὅτε ἐγράφη τὸ ποίημα. Ἐπομένως εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῶμεν αὐτὸν ὡς ποιητὴν· δυνάμεθα ὁμως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτος ἀπλῶς ἀντέγραψε τὸ κείμενον ἐκ παλαιότερου ἴσως χειρογράφου.

Τὸ κείμενον χωρισμένον εἰς δίστιχα μὲ καλλιγραφημένον τὸ ἀρχικὸν γράμμα ἑκάστου διστίχου γέμει ἀνορθογραφίων ἐκ τῶν ὁποίων καθίσταται πολλαχὺ δυσανάγνωστον καὶ ἀκατανόητον· ἀπὸ τοῦ 175^{ου} ὁμως στίχου καὶ ἐξῆς ἡ ὀρθογραφία καὶ ὁ γραφικὸς χαρακτήρ μεταβάλλονται ἐπὶ τὸ καλῦτερον.

Κάτωθεν τοῦ κειμένου τοῦ θρήνου εἰς apparatus τίθενται αἱ ἐπενεχθεῖσαι ὑφ' ἡμῶν διορθώσεις ἐκ παραβολῆς τῶν ὡς ἄνω παραλλαγῶν. Αἱ ὀρθογραφικαὶ διορθώσεις ἐγένοντο σιωπηρῶς.

- καὶ ποιητὴν τῆς κτίσεως καὶ νόσων ἱατῆρα·
- 5 κατανοοῦσα τὰς πληγὰς τῶν ἡλίων καὶ τὴν τρωσιν¹
τῆς λόγχης καὶ τῶν φονευτῶν ἀγνωμοσύνην τόσην,
ὥς μήτηρ λίαν εὖσπλαχνος μονογενοῦς τοιούτου²,
φιλιτάτου καὶ οἰκτίρμονος καὶ γένους τηλικούτου,
μὴ δυναμένη τὸν φλογμὸν καὶ πόνον τῆς καρδίας
- 10 κρατῆσαι³, ὠλοφύρετο πολλῆς ἐκ συμπαθείας,
μετὰ βαρέων στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν βοῶσα
πρὸς τὸν Χριστὸν τὴν συμφορὰν αὐτῆς⁴ μοιρολογῶσα.
ῤ! τέκνον μου, γλυκύτατον, πολλὰ ἠγαπημένον,
πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρόν, θάνατον ὑβρισμένον.
- 15 Πῶς ἄμορφος (κι) ἀνείδεος φαίνεσαι τοῖς ὁρῶσιν,
ὅπου τὴν γῆν ἐστόλισες μὲ εὐμορφίαν τόσην.
Τί πονηρὸν ἐποίησας, τέκνον, τοῖς Ἰουδαίοις,
τοῖς ἀχαρίστοις καὶ τυφλοῖς κτερίστοις Φαρισαίοις;
Τοὺς ἀσθενεῖς ἰάτρευσας, χρεῖας πασάλιτους⁵,
- 20 Ἐβραίους τε καὶ Ἕλληνας, εἰς αὐτοὺς καὶ προσελύττους⁶,
Ἐκατοντάρχον τὸν υἱὸν ἰσχυροῦ τοῦ θανάτου
καὶ τὸν τῆς χήρας⁷ ἡγεῖρας⁸ Ἰδὸν κατωτάτου.
ῤ! Ἰουδαῖοι, ἄνομοι καὶ ἀνομῆται Κυρίου,
ἀπάνθρωποι ἀγνώμονες ὑπὲρ παντὸς θηρίου.
- 25 ῤ! Ἰουδαῖοι, ἄνομοι εἰς τὰς εὐεργεσίας
καὶ χάριτας τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου τὰς τόσας χρείας.
ῤ! διὰ [ποῖον] πταίσιμον τοῦ Πιλάτου ζητεῖτε
τὸν Ἰησοῦν σταυρώσατε, τὸν Βαραβᾶν ἀφῆτε.
Ἄγριοι καὶ ἀχάριστοι εἰς τὰς εὐεργεσίας
- 30 καὶ χάριτας τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου εἰς τόσας χρείας

¹ παραλλ. (Α), στ. 5. χειρ.: βρόσιν.

² Ὁ στίχος διωρθώθη συμφώνως πρὸς τὴν παραλλ. (Α), στ. 9. Χειρ.: Ὁ μήτηρ λίαν εὖσπλαχνε μονογενὲς τιούτον.

³ παραλλ. (Α), στ. 12. χειρ.: κρατήσασα.

⁴ παραλλ. (Α), στ. 14. χειρ.: τὸν Ἰησοῦ αὐτόν.

⁵ παραλλ. (Α), στ. 36. χειρ.: προσελίττους.

⁶ παραλλ. (Α), στ. 37. χειρ.: παραλίτους.

⁷ παραλλ. (Α), στ. 38. χειρ.: καὶ τὸν ἐν χήρας.

- σῷ ἔσωσε κ' ἐλύτρωσε¹ κινδύνων καὶ θανάτων,
 ὡς κτίστης παντοδύναμος πάντων τῶν ποιημάτων.
 Ὁξος ἀντὶ τοῦ ὕδατος, χολὴν ἀντὶ τοῦ μάννα,
 νίε μου, σ' ἀνταπέδωκαν κι ἄλλα κακὰ σοῦ ἴκαναν.
 35 Ὡ οὐρανοί, χαλάσετε, πλακώσετε τὴν μάννα,
 ὁποῦ διὰ πρίκες² καὶ κλαθμοὺς τὴν ἔκαμε ἡ Ἄννα·
 κ' ἐσεῖς βουνά, χαλάσετε, ὄρη πλακώσετέ με,
 μαννάδες λυπηθῆτε με, ὅλες πονέσετέ με.
 Τὸ τέκνον μου ἵσταυρώσανε οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι,
 40 ἀδίκως διὰ τὸν φθόνον³ τοὺς αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι.
 ὦ! γῆ καὶ πῶς τοὺς-ε βασιτῆς ὅλη καὶ δὲν ἀνοίγεις,
 νὰ καταπιῇς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς.
 Ἐγὼ ἔμουν μάννα κ' εἶχα το πολλὰ ἡγαπημένον
 κ' ἐχώρισάν το ἀπ' ἐμοῦ κ' ἔχουντο σταυρωμένον.
 45 Σταυρέ, καὶ πῶς σοῦ δόθηκε τέση μεγάλη χάρι,
 ν' ἀποδεχθῇς τὸν δάσκαλον καὶ θάνατον νὰ πάρῃ.
 Ἰδὲ μαχαίρι κοπτερόν, πού ἔχε στὴν καρδιά μου,
 νὰ χάσω τὸν πατέρα, πού ἔχε ἐντροπιά μου.
 Γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, θάρρῳ σε σταυρωμένον,
 50 δὲν δύνονται τὰ σπλάχνα μου πῶς νὰ ἐπομένουν.
 Καὶ ποιὸν νὰ κράξω τὸ λοιπὸν καὶ νὰ παρηγορήσῃς,
 στὴν θλίψιν τὴν ἀμέτρητον καὶ νὰ μου βοηθήσῃς.
 Ἐσύ, πού ἔκρέμασες τὴν γῆν⁴ ἐπάνω τῶν ὑδάτων,
 κρέμεσαι τώρα στὸν σταυρὸν καὶ κρίνει σ' ὁ Πιλάτος,
 55 ὁπού ἔκαμες τοὺς οὐρανοὺς ὁμοίους ποιητάδες,
 ἐξέτεινας τὰς χεῖρας σου μέσα στοὺς δυὸ ληστιάδες.
 Μαννάδες, πού ἔχετε παιδιά, ἐλᾶτε, κλαύσετέ με,
 τὸ τέκνον μου ἵσταυρώσανε, παρηγορήσετέ με.
 Πτωχοί, τὸν τροφοδότην σας καὶ τὸν κυβερνητὴ σας
 60 τὰ ὀρφανὰ τῶν ὀρφανῶν τὸν παρηγορητὴ σας.
 ὦ! ἦλιε καὶ οὐρανέ, σελίγη καὶ ἀστέρες,

¹ παραλλ. (Α), στ. 49. χειρ. : ἔσωσας καὶ ἐλίτρωσας.

² πρίκες = πίκρες.

³ παραλλ. (Γ), στ. 80. χειρ. : φόνον.

⁴ χειρ. : ἐσύ πού κρέμεσε στὴ γῆν.

- τὸ φῶς σας τώρα κρύψετε ἐποῦτες τὲς ἡμέρες.
Ἐκόπηκεν ἡ δύναμις τῆς μάννας, τῆς καημένης,
βοηθήσατέ μου ὅλοι σας τῆς πολυπικραμένης.
- 65 Μικροί, μεγάλοι, κλαύσατε τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου,
ὅπου διὰ τὴν σωτηρίαν σας ἐγένηκεν υἱὸς μου.
Βλέπω, Υἱέ, τὴν ἄχραντον καὶ θεῖαν κορυφὴν σου,
μὲ στέφανον ἀκάνθινον στερεοῦν τὴν ζωὴν σου.
Βλέπω, Υἱέ, τὰς χεῖρας σου, λέγω τὰς παναχράντους,
- 70 καὶ τοὺς ἁγίους καὶ σεπτοὺς πόδας σου, ἀκηράτους,
μὲ σίδερον ὠμότατον εἶναι προηλωμένον,
τὸ αἷμα τρέχει ἐξ αὐτῶν ἀσπλάχνως τεταμένον.
Λυπήσου με, τὴν μοναχὴν, τὴν πονεμένην, Υἱέ μου,
λόγον ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τῆς ξένης μίλησέ μου.
- 75 Αἰάλησον, τέκνον, λάλησον, [αἰάλησον], ὦ Υἱέ μου,
τῆς τεθλιμμένης σου μητέρας, αἰάλησον, Κύριέ μου.
Ναί, τέκνον μου γλυκύτατε, ποῦλα ἠγαπημένον,
πῶς ὑπομένεις στὸν αἰσάνον θάνατον ἁβδουσίων;
Ἀνοίξας, δὲ, ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέψας
- 80 κλαίουσαν τὴν παναχράντην, τὴν εἰσοῦ μητέρα,
καὶ τὸν αὐτοῦ τὸν μαθητὴν, ὄψαντας τὴν Παρθένον,
«τὸν Ἰωάννην ἔπαρον, φίλον ἠγαπημένον.
Γίνει, αὐτὸν παράλαβε υἱόν σου¹, πρὶν πεθάνῃ,
κι αὐτὴν διὰ μητέρα σου ἔπαρον Ἰωάννην».
- 85 Ἐγροίκεσεν ἡ Πάναγρος τοῦ τέκνου τὴν ἑμίλιαν
κ' ἐτρέχασι τὰ δάκρυα μὲ πόνον τῆς καρδίας.
— Ἰδὲ κακὸ πολὺν πολλὰ, πὺν γίνεται σ' ἐμένα,
νὰ παραλάβω μαθητὴν νὰ στερηθῶ ἐσένα.
— Παιδί τ' ὀρίζει ὁ Κύριος, μάννα παρηγορήσου
- 90 καὶ ἑπαρόν με, Δέσποινα, νὰ μ' ἔχῃς διὰ παιδί σου.
Ὁ μαθητὴς πρὸς τὸν Χριστὸν τὰ μάτια ἀνεντρανίζει,
τὰ δάκρυα τρέχουν θλιβερά, κλαίει καὶ λαχταρίζει.
Σκύπτει, τοὺς πόδας του φιλεῖ μ' ὅλην του τὴν καρδίαν
κι ἀπηλογίγη ὁ Χριστὸς ταύτην τὴν ὁμίλιαν :
- 95 «Διψῶ καὶ δῶστε μου νερὸ ὀλίγον εἰς τὸ στόμα·

¹ χεῖρ. : ὁ υἱοῦς.

- ἢ γλῶσσα μου ἑξεράθηκε, τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα».
 Ὡς ἤκουσεν ἡ Δέσποινα τῶν λόγων τοῦ Κυρίου,
 ἐβόησεν ὁδυνηρῶς μετὰ μέγαλον θρήνον.
 «ὦ θάλασσα καὶ ποταμοὶ καὶ βρῦσες ξηρανθῆτε·
 100 βουνὰ καὶ ὄρη καὶ λαγκοί, ὅλα συγκαλασθῆτε.
 Εἰς [τὸν] σταυρὸν ἐδίψησεν ὁ ποιητὴς ὑδάτων
 καὶ τὰς θαλάσσας ὁ κρατῶν καὶ ὅσα βούλει πράττων.
 Χολὴν καὶ ὄξος, ὧ νιέ, σήμερον σὲ ποτίζουν
 καὶ τῆς μητρὸς τῆς ταπεινῆς τὰ σωθικά θερίζουν.
 105 Καὶ ποῦ νὰ κλίνω κεφαλὴ, ποῦ νὰ ἔβρω μπλιὸ ἐλπίδα,
 ποῦ νὰ ἔβρω μπλιὸ παρηγοριὰ εἰς τὸν καημὸν ὅπ' εἶδα».
 Καὶ τότες¹ ἔστυρε φωνὴν Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα
 καὶ κλίνοντας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸν πνεῦμα·
 ἡ δὲ Παρθένος κλαίονσα καὶ κατακοπτομένη
 110 τὴν κεφαλὴν κτυπᾷ στὴ γῆ καὶ τὸ κορμὶ τῆς δέρνει.
 «ὦ τέκνον μου γλυκύτατε, πόλλὰ ἠγαπημένον,
 πῶς ὑπομένεις στὸν σταυρὸν ἄνικτον ἠρώσιμον.
 Σκόπος μὲ κατεπλάκωσε καὶ ἐξορίσας τὸ φῶς μου,
 τὰ γόνατά [μου] κόπηκαν καὶ ἔχασε ὁ λογισμὸς μου.
 115 ὦ Γαβριὴλ ἀρχάγγελε, ποῦ τὴν ἀνέλογημένην,
 καὶ ἡ χαρὰ, ποῦ μ' ἔκραζες τότε χαριτωμένη,
 καὶ δὲν μοῦ ἐφανερώνες σαφέστατα νὰ μάθω,
 τὰς θλίψεις τὰς ὁδυνηράς², ὅπου ἔμελλα νὰ πάθω,
 διὰ τὸν ἠγαπημένον μου³, ὅπου ἔτονε τὸ φῶς μου
 120 καὶ τώρα μὲ ἐκόκλωσαν λῦπες ὅλες τοῦ κόσμου.
 ὦ Συμεὼν πανθαύμαστε, ἰδοὺ⁴ τὴν προφητείαν,
 ἣν εἵρηκας εἰς τὴν ἐμὴν ἐλεύσεται καρδίαν
 μία ρομφαία δυνατή, ἥτις⁵ εἰς τὰς ἐντὸς μου
 ἄμετρον πόνον ἐνεργεῖ, τόσον ὅπου τὸ φῶς μου
 125 θαμπώνεται⁶ καὶ τρέμουσι τὰ πονεμένα μέλη,

¹ χειρ. : τοῦτος.² παρὰλλ. (Α), στ. 90. χειρ. : τὰς θλίψεις τὰς ὁδυνηράς.³ χειρ. : διὰ τὸν ἠγαπημένον μου υἱόν.⁴ παρὰλλ. (Α), στ. 95. χειρ. : ἰδὼν.⁵ παρὰλλ. (Α), στ. 97. χειρ. : ἦνε.⁶ παρὰλλ. (Α), στ. 99. χειρ. : θαμπόνοισι.

- ὥσπερ¹ κατακοπτόμενα μὲ ξίφη καὶ μὲ βέλη.
 Ναί, τέκνον μου, γλυκύτατον καὶ πολυπόθητόν μου,
 ἀπὸ τὴν θλίψιν τὴν πολλὴν σκοτίζεται τὸ φῶς μου.
 Ποῦ 'ναι, Υἱέ, τὸ κάλλος σου, καὶ ποῦ 'ν' ἡ ὥραιότης,
 130 ἡ ὄψις ἡ εὐγενικὴ καὶ θεία σου παιδρότης;
 Καὶ τ' ἄλλα σου χαρίσματα, ἀλλὰ καὶ εὐμορφία,
 ἡ γνῶσις σου ἡ θαυμαστὴ κ' ἡ ἄπειρος σοφία;
 Δὲν σέ γνωρίζω, τέκνον μου, διατ' εἶναι ματωμένα
 τὰ μέλη σου τὰ τρυφερὰ καὶ καταξесχισμένα.
 135 Ναί, τέκνον μου, γλυκύτατον, καὶ σταυρωμένον σ' ἔχουν
 αἱ ἄχρανταί σου αἱ πλευραὶ νερόν καὶ αἷμα τρέχουν.
 Καὶ δὲν ἐσώνασιν, Υἱέ, τὰ τόσα πού σοῦ 'κάμαν,
 μὰ ὕστερον οἱ ἄνθρωποι μὲ λόγχῃ σ' ἀποθάναν.
 Οὐκ εἶχον ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνειν πρὸς εὐθυμίαν
 140 εἰς φίλον ἢ καὶ συγγενὴ εὐδαιμονοποιον
 ἢ γκαρδιακόνε² ἀδελφόν εἶχον παρηγορίαν,
 ἢ ἄλλον κανένα γείτονα³ ἀπαρηγόρητο Μαρία.
 Συγκλαυσετέ⁴ με⁵ ὡς τὸν μαθητὴν Κυρίου,
 ἵνα συγκοινωνήσεται ἡ ψυχή μου τῇ αἰωνίῳ.
 145 Παρηγορήσατε μικρὸν τὴν συντετριμμένην
 μητέρα⁶ τοῦ δεσπότη τοῦ οὐρανοῦ τὴν νῦν ἀπορουμένην.
 Ὁ Πέτρος ἀπαρνήθηκε, ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι
 ἀπόστολοι κ' ἐφύγασιν μὲ φόβον καὶ μὲ ζάλη
 καὶ μοναχὴν μ' ἀφήκασιν τὴν ταπεινὴν Μαρίαν
 150 εἰς θλίψιν καὶ εἰς στεναγμούς καὶ ὀδυρμούς πορείας.
 Τώρα [σέ]⁵ βλέπω φανερὰ εἰς τὸν σταυρὸν ἀπάνω
 ὑπὲρ τοῦ ζῆν καλύτερα ἤθελα ν' ἀποθάνω.
 Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἡ πολυαγαπημένη,
 σφιχταγκαλιάζει τὸν σταυρὸν καὶ συρομαδισμένη,
 155 κλῖνον, σταυρὲ πανάγιε, ξύλον εὐλογημένον,

¹ παρὰλλ. (Α), στ. 100. χειρ.: ὄντε.

² παρὰλλ. (Α), στ. 123. χειρ.: Ἡ γὰρ διάκον.

³ παρὰλλ. (Α), στ. 129. χειρ.: Σὺς κλαυσετε.

⁴ παρὰλλ. (Α), στ. 132. χειρ.: μαρία.

⁵ χειρ.: καὶ τώρα βλέπω.

- ὅπου βαστάζεις τὸν Χριστόν, σαρκὶ προσηλωμένον,
τὸ σῶμα τὸ γλυκύτατον νὰ τὸ καταφιλήσω,
τὸν ποιητὴν μου καὶ Θεὸν νὰ ἀποχαιρετήσω.
Παράσκυψε τὸν κλῶνο σου νὰ τόνε περιλάβω,
160 διὰ νὰ μοῦ πάρῃ τὴν ψυχὴν καὶ θάνατον νὰ λάβω.
Μεγάλῃ ἢ δόξα σου, σταυρέ, μεγάλῃ ἢ δυνάμει σου,
ὅπου ἔσον προῶτας ἐντροπὴ καὶ τώρα ἡ τιμὴ σου.
Ἐψώθης εἰς τὸν οὐρανὸν κι ὅλοι σέ προσκυνοῦσιν,
διὰ τὸν σέ δοξάσαντα καὶ σέ ὑμνολογοῦσιν.
165 Σταυρέ μου, ἀγιώτατε, λυπήσου τὸν καημὸ μου,
κλῖνον ὀλίγον εἰς ἐμέ νὰ πιάσω τὸν υἱόν μου,
ν' ἀγκαλιασθῶ τὸ τέκνον μου, τὸ πολυαγαπημένον,
καὶ νὰ φιλήσω τὸ κορμί, ὅπου ἔναι ματωμένον.
Ἄλλοι σ' ἐμέ τὴν αἵτησιν τὴν πᾶσαν τὴν καμένην,
170 καὶ τὴν ἀπαρηγόρητον καὶ τὴν πολλὰ θλιμμένην.
Δὲν δένομαι νὰ σέ θωπῶ γυμνὸν καὶ φανεμένον,
πρὸς σ' ἔθεσα ἔς τσ' ἀγκαλίσῃς μὲν ποῖα κανακεμένα.
Τὴς σου τὴν ἐπροξένησας, ἔταξον τὴν τασὴν χάσιν,
ν' ἀπλώσῃ ὁ Κύριος εἰς σέ καὶ θάνατον νὰ πάρῃ».
175 Παρὼν δὲ [καὶ] ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀρμαθίας
φίλος δὲ ἦτο τοῦ Χριστοῦ πιστός, ἀλλὰ κρυφίως.
Τολμήσας δ' ἦλθε, λυπηρῶς λέγει πρὸς τὸν Πιλάτον,
μὲ βρυχηθμοὺς καὶ ὀδυρμούς· δεόμενος, ζητᾷ τον.
«Δός μου λοιπόν, παρακαλῶ, τὸν Ἰησοῦν, τὸν ξένον,
180 ἐπίβουλος ὁ μαθητὴς τὸν ἔχει προδομένον.
Δός μου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ κατεβάσω
ἀπὸ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, νὰ πάω νὰ τὸ θάψω.
Οἱμοι, γλυκύτατε Χριστέ, καὶ πῶς νὰ σέ κηδεύσω,
ποῖαις χερσὶ προσπαύσω σε, ποῖα ἔσματα μέλψω».
185 καὶ εὐλαβῶς καὶ θρηνηδῶν¹ ὁ Ἰωσήφ, βαστάζων
τὸ σῶμα τὸ πανάγιον, ἐβόησε κραυγάζων·
«Μεγαλύνω τὰ πάθη σου, ὕμνῳ καὶ τὴν ταφήν σου
καὶ ἀνμνῶ, δοξολογῶ, τὴν συγκατάβασίν σου».

¹ παραλλ. (M) στ. 137 (βλ. Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. ἀριθ. 3445, σ. 143). χειρ. : καὶ ὀφθαλμοῦς καὶ θρηνηδοῦς.

- Ἡ δὲ παρθένος Δέσποινα ἀρχίνησε νὰ κλαίγῃ¹,
 190 πρὸς τὸν υἱὸν της μὲ καημὸν τέτοια λόγια νὰ λέγῃ :
 «Θανατωμένον σὲ θωρῶ, Υἱέ, καὶ πληγωμένον,
 δὲν δύναμαι νὰ σὲ θωρῶ ὥς σ' ἔχουν καμωμένον.
 Ἄνοιξε τὰ ματάκια σου, ἰδὲ τὴν πονεμένην
 ἐμένα, ποὺ σ' ἀνέθρεψα τὴν μάννα τὴν καημένην.
 195 Ἐλᾶτε ὅλοι, κλαύσατε τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου,
 ὅπου διὰ τὴν σωτηρίαν σας ἐγένηκεν νόσος μου.
 Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, τοῦ κόσμου διδασκάλοι,
 ἐλᾶτε ὅλοι, κλαύσατε στὴ λύπη τὴ μεγάλη.
 Χριστέ, καὶ τί μακροθυμῆς, τέκνον ἡγαπημένον,
 200 καὶ σ' ἓνα σπίτι σ' ἔβαλαν μαῦρο κι ἀραχνιασμένον.
 Ὁ θάνατός σου γέγονεν ζωὴ τῶν τεθνεώτων
 καὶ ἐξανάστασις σαφῶς πάντων τῶν ἀπεπνοκῶτων².
 Λοιπὸν ἀνάστα τάχιον, Υἱέ Θεὲ καὶ φῶς μου³,
 εἰς ἄφεςιν καὶ λύτρωσιν κοίτης παντός τοῦ κόσμου⁴.
 205 Ὅπως καὶ γὰρ χαρήσομαι μετὰ τῶν μαθητῶν σου,
 εἰς θλίψιν καὶ κατάπτωσιν⁵, αἰσχύνῃ τῶν ἐχθρῶν σου».
 Ταῦτα καὶ περισσότερα μετὰ κλαυμοῦ βοῶσα
 ἡ Θεοτόκος ἔμεινεν ἄφωνος, καθύστα⁶
 τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ σταυρῷ σαροῦ προσηλωμένον
 210 καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐχθρῶν ἀτάκτως ὕβρισμένον.
 Ταύτην συμφώνως οἱ πιστοί, ἀγίων τὴν ἁγίαν
 μητέραν τοῦ Παντάνακος, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν,
 ταύτην ἐγκωμιάσωμεν, τὴν κεχαριτωμένην,
 ὑπὸ ἀγγέλων καὶ βροτῶν ἀεὶ⁶ προσκυνουμένην.
 215 Ἀσπιλε, παναμώμητε, ἄφθορε, Παναγία,
 ἀπηλπισμένων ἢ ἐλπίς, ἀσώτων σωτηρία,

¹ παραλλ. (M), στ. 143 (βλ. αὐτόθι, σ. 144). χειρ. : καὶ λέγει.

² παραλλ. (A), στ. 169 χειρ. : τεθνεώτων.

³ παραλλ. (A), στ. 171 - 172. χειρ. : Λιπὸν ἀνάστα τάχιον κενοπαντὸς τοῦ κόσμου | ὅπως καὶ γὰρ χαρήσομε Ἰεὺ Θεὲ καὶ φῶς μου.

⁴ παραλλ. (A), στ. 174. χειρ. : κατάστασιν.

⁵ παραλλ. (A), στ. 176. χειρ. : καὶ ἡ Θεοτόκος ἔμεινεν ἀφθορος καὶ θορόσα.

⁶ παραλλ. (A), στ. 188. χειρ. : αὐτήν.

τῶν ὀρφανῶν ἡ χαρμονή, πενήτων προστασία¹,
καὶ τῶν πτωχῶν ἀντίληψις, χηρῶν ἐπικουρία.
Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ διὰ τὰ μεσιτεύσης
220 πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Θεόν, τὰ τὸν παρακαλέσης,
διὰ τὸν ἀνάξιον ἐμὲ τὸν πολλὰ ἐπταισμένον,
ἁμαρτωλὸν καὶ ἄσωτον καὶ τὸν ἀπεγνωσμένον,
ἵνα δοξάζω διὰ σοῦ τὸν πλάστη καὶ Θεόν μου,
τὸν εὐεργέτην τοῦ παντός καὶ ποιητὴν τοῦ κόσμου.
Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. Ἰουνίου 3 ἁών

2) Παραλλαγή ἐξ Ἀνατολῆς (Γ)²

Παρισταμένη

Παρισταμένη στὸ σταυρὸν ἡ καὶ τὸς Μαρία,
ἡ Θεοτόκος Δέσποινα τῶν πάντων ἡ Βασις,
τοῦ κόσμου ἡ μεσίτρια καὶ μὲν στερηρία,
ἐλπίδα τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἡ παρηγορία.

- 5 Βλέπονσα ὀφθαλμοφανῶς χεῖρε προσηλωμένον
υἱόν της τὸν μονογενῆ καὶ πολεμιστὴν ἡμίονον,
ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καταπεπληρωμένον,
ὀλόγυμνον, κρεμάμενον, στὸ ξύλο σταυρωμένον,
κατανοῶσα τὰ δεινά, τοὺς ἥλους καὶ τὴν τρωσιν,
10 τὰς λόγχας καὶ τῶν φονευτῶν ἀγνωμοσύνην τόσῃν,
μετὰ βαρέων στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν βοῶσα,
καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν συμφορὰν εὐθὺς μοιρολογῶσα.
ᾠ! τέκνον μου γλυκύτατον, πολλὰ ἠγαπημένον,
πῶς ἐπομένεις στὸν σταυρὸν θάνατον ὑβρισμένον·
15 πῶς ἄμορφος καὶ ἀνείδεος φαίνεσαι τοῖς ὀρώσιν,
ὁποῦ αὐγὴν ἐστόλιζες μὲ ὁμορφίαν τόσῃν.
ᾠ! οὐρανοί, χαλάσατε, πλακώσατε τὴν μάννα,
ὁποῦ γιὰ πίκρες καὶ κλαυμούς τὴν ἔκαμε ἡ Ἄννα.

¹ παραλλ. (Α), στ. 219. χειρ. : σωτηρία.

² Τὸ κείμενον ἀντέγραψα ἐκ χειρογράφου ἐξ Ἀνατολῆς, παραχωρηθέντος ὑπὸ τῆς
κ. Ὀλγας Γ. Χαλαμπάκη, ἐτῶν 58.

- ὦ! Ὁ Ἰησοῦ γλυκύτατε, νιέ μου, ἡγαπημένε,
 20 μονογενῇ μου, ἀκριβέ, πολυτυραννισμένε,
 ἐγὼ μ' ἡ μάννα, τέκνον μου, ἡ ἀπομεμονωμένη
 καὶ ποιός θὰ μὲ παρηγορῇ, τὴν πολυπικραμμένη.
 Τέκνον μου, γιατί κρέμεσαι εἰς τὸν σταυρὸν ἐπάνω,
 νὰ ἦταν δυνατὸν κ' ἐγὼ μαζί σου ν' ἀποθάνω.
- 25 Μαννάδες πὺν ἔγεννήσατε παιδιὰ καὶ κλαύσατέ με,
 τὸ τέκνον μου ἐσταύρωσαν, παρηγορήσατέ με.
 Τί ξαφνικὸν μαχαίριον ἦλθε μέσ' στήν καρδιά μου
 νὰ βγάλω ἀπὸ τσ' ἀγκάλες μου τὴν μόνη συντροφιά μου·
 ἔναν νιὸν μονογενῇ, θεοχαριτωμένον,
- 30 τὸν ἔχουν χωριστὰ ἀπ' ἐμὲ στὸ ξύλον σταυρωμένον.
 Χωρὶς νὰ πταίση τίποτε, νιέ μου, τὸ κορμί σου
 καὶ πίκρα δὲν εὐρέθηκε καθὼς τὴν πόλιν σου.
 Υἱέ μου, ἡγαπημένε μου, πὺν τὴν πόλιν σου πίκρα
 καὶ τὰ πολλὰ μου βάσανα ἀλλὰ δὲν ἐπλήκκα.
- 35 Πικραίνουμαι πίκρα πολλὰ, πικραίνουμαι ἐγώ,
 διότι βλέπω κ' αἰμὴνα ὡς ἀφανὲς καὶ ξένον.
 Ποῦ ἔναι, νιέ μου, οἱ φίλοι σου, ποῦ ἔναι οἱ μαθηταὶ σου,
 ὅλοι των σὲ ἀρνήθηκαν, ἑκάστος ἐπ' ἑαυτὸς σου.
 Δὲν ἔχω, νιέ μου, δάκρυα ποταμὸν γιὰ νὰ χύσω,
 40 τὴν θλίψιν μου τὴν ἄμετρον διὰ νὰ παραστήσω.
 Γλυκύτατέ μου, Ὁ Ἰησοῦ, μέσα στὰ σωθικά μου
 ἦρθε μαχαίρι ἄξαφνα κ' ἔσφαξε τὴν καρδιά μου.
 Τέκνον, ἡγαπημένον μου καὶ περιπόθητόν μου,
 τὰ δάκρυά μου ἐσκότισαν τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου.
- 45 Εἶσαι ὁ πάντων ποιητής, νιός μου καὶ Θεός μου,
 κ' ἐκαταδέχθης νὰ γενῆς ἄνθρωπος εἰς τοὺς κόσμους.
 Σάρκ' ἄνθρωπίνην ἔφόρεσες, γιὰ νὰ τὴν θανατώσης,
 καὶ τῶν ἀχράντων σου χειρῶν τὸ πλάσμα νὰ λυτρώσης.
 Ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων
- 50 ἀπέθανες, ἀγαπητέ, στοῦ Γολγοθᾶ τὸν τόπον.
 Διὰ τ' ἀμέτρητα κακά, πὺν κάνουν καθ' ἡμέραν,
 νιέ μου, σὲ ἐκάρφωσαν εἰς κάθε μία χέραν.
 Καὶ κλαίγω νὰ σὲ θεωρῶ ἔτσι κατατρεγμένον,
 ὡς μάννα πὺν ἔχα ἔνα νιὸν πολλὰ ἡγαπημένον.

- 55 Κλάψατε δὲ κ' ἑσεῖς μαζὶ στὴν παραπόνεσί μου
καὶ τῇ μονήρῃ μου ζωὴν καὶ τὸ μονογενῆ μου.
Ὅλοι νὰ κλάψετε μαζὶ, τὰ δάκρυα ἄς μειχθῶσιν,
ἴσως κ' ἐμὲ τὴν δύστυχην μάννα νὰ λυπηθῶσιν.
Κλαύσατε ἐκ καρδίας σας καὶ συμπονέσατέ τον,
- 60 μετὰ πολλῶν δακρύων σας παρακαλέσατέ τον,
διότι θέλησε γιὰ σᾶς τὸν θάνατον νὰ πάρῃ,
γιὰ νὰ σᾶς δώσῃ φώτισι καὶ νὰ σᾶς κάμῃ χάρι.
Καὶ παύσατε, μὴν κάνετε σφάλμα ποτὲ κανένα,
συγχώρεσι ζητήσατε ὅσα ἔναι καμωμένα.
- 65 Τὸν σταυρωμένον μου νιδὸν θέλω παρακαλέσει,
ἂν θὰ μετανοήσετε, νὰ σᾶς τὰ συγχωρέσῃ.
Γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, ἔσταυρωμένον σ' ἔχουν,
αἱ ἄχραντοὶ σου αἱ πληγαὶ νερὸν καὶ αἷμα τρέχουν.
Καὶ δὲν εὐχαριστήθηκαν εἰς τὰς πόλεις σου κάμαν
- 70 οἱ ἄνομοι μὲ ραπισμοὺς καὶ λογγὰ σ' ἔκοιθάναν.
Δὲν σὲ γνωρίζω, τέκνον μου, πᾶσι σου ματωμένα
τὰ μέλη σου τὰ τρυφερὰ καὶ κοίταστοχαμένα.
ὦ! τέκνον μου, μακρόθυμόν, πολλὰ ἔσταυμένον,
ἀπέθανες εἰς τὸν σταυρὸν θάνατον ἐπιδέσμενον.
- 75 ὦ! οὐρανοί, χαλάσατε, πλακώσατε, τὴν μάννα,
ὁποῦ γιὰ πίκρες καὶ κλαυμοὺς τὴν ἔκαμε ἡ Ἄννα.
Κ' ἑσεῖς, βουνά, χαλάσατε, ὄρη πλακώσετέ με,
μαννάδες λυπηθῆτε με, ὅλες πονέσατέ με.
Τὸ τέκνον μου ἔσταύρωσαν οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι,
- 80 ἀδίκως, γιὰ τὸν φθόνον τοὺς αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι.
Εἰς τὰς ἀγκάλας, ὦ νιέ, σὲ εἶχ' ἀνεθραμμένον,
καὶ τώρα μᾶς ἐχώρισαν καὶ σ' ἔχουν σταυρωμένον.
Τίς σοῦ τὴν ἐπροξένησε, Σταυρέ, τὴν τόσῃν χάρι,
ν' ἀπλώσῃ ὁ Κύριος εἰς σὲ καὶ θάνατον νὰ πάρῃ.
- 85 ὦ! Ἰησοῦ μου, ταπεινέ, νιέ μου, ἡγαπημένε,
τοὺς ὀφθαλμούς σου ἄνοιξε ὀλίγον καὶ ἰδέ με.
Δὲν μὲ γνωρίζεις, τέκνον μου, τὴν πολυπικραμμένην ;
Ἐγὼ ἔμαι πὸν σ' ἀνέθρεψα ἡ μάννα ἡ λυπημένη.
Λυπήσου με τὴν δύστυχην, ἀγαπητέ νιέ μου,
- 90 λόγον ἀπὸ τὰ χεῖλη σου, τῆς ξένης, μίλησέ μου.

Παρακαλῶ σε, ἄνοιξε τὸ ἅγιόν σου στόμα,
 νὰ μοῦ μιλήσης τῆς πτωχῆς, πρὶν ἔμπης εἰς τὸ χῶμα.
 Λάλησε, τέκνον, λάλησε, δός μου παρηγορίαν,
 πανέσπλαχνε, λυπήσου με τὴν ταπεινὴν Μαρίαν.

- 95 Ἐνοίξας δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶδε
 πὼς ἔκλαιεν ἡ μήτηρ του καὶ μετὰ τὴν λύπην εἶπε :
 « Διψῶ καὶ δώστε μου νερὸ ὀλίγον ἀντὶ βρωμα,
 ἢ γλῶσσα μου ἔξηράνθηκε, τὰ χεῖλιά καὶ τὸ στόμα ».
 Χολὴν καὶ ὄξος, ὃ νιέ, σήμερον σὲ ποτίζουν
- 100 καὶ τῆς μητρὸς τῆς ταπεινῆς τὰ σωθικά θερίζουν.
 Καὶ μετὰ τοῦτο ὡφάναξε Χριστὸς πρὸς τὸν πατέρα
 καὶ κλίνοντας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.
 Ἡ δὲ Παρθένος, κλαίονσα, ἡ πολυπικραμμένη,
 τὴν κεφαλὴν κυτπῇ στὴν γῆν καὶ τὸ κορμὶ της δέρνει.
- 105 ὦ ! τέκνον μου, γλυκύτατον, αἰὶνὰ ἠγαπημένον,
 καὶ πὼς σὲ βλέπω, τέκνον μου, στὸ ξύλον σταυρωμένον.
 Καὶ ποῦ θὰ κλίνω κεφαλὴν καὶ ποῦ θὰ βρῶ ἐλπίδα
 καὶ ποῦ θὰ βρῶ παρηγορίαν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν εἶδα
- Σκότος μ' ἐκαταπλάκωσε καὶ ἐπὶ τὸ φῶς μου,
 110 τὰ γόνατά μου ἐκόπηκαν καὶ ἐμὴν ὁ λογισμὸς μου,
 διότι ἐχωρίσθηκα ἓνα νιόν καὶ μοῖνον,
 τὸν Ἰησοῦ μου, τὸν γλυκύν, καὶ ἔχω μεγάλο πόνον.
 Μοιρογενὴ μου, ἀκριβέ, τέκνον ἠγαπημένον,
 καὶ πὼς σὲ βλέπω χωριστὰ στὸ ξύλον σταυρωμένον.
- 115 Τὰ θάρρη μου ἔχα, τέκνον μου, νὰ σ' ἔχω συντροφιά μου,
 καὶ τὼρ ἄλλοίμονο σ' ἐμὲ τὴ δύστυχη καρδιά μου.
 Ποιὸς θὰ ῥαί τὼρα μετ' ἐμοῦ διὰ παρηγορίαν,
 ὅπου σ' ἀποχωρίζομαι ἡ ταπεινὴ Μαρία.
 Τὴν σήμερον χωρίζομαι ἀπὸ ἐσέ, νιέ μου,
 120 καὶ ἐπιθυμῶ νὰ κλαίουνε τὰ μάτια, ἀγαπητέ μου.
 Πὼς δύναμαι νὰ περπατῶ, νὰ βλέπω τὰ ἀκάνθια,
 ποῦ εἶναι στὸ κεφάλι σου καὶ σ' ἔχουσι κομμάτια
 τὰς χειρὰς τὰς ἁγίας σου, ποῦ βλέπω μετὰ καρφία
 καὶ τοὺς ἀχράντους πόδας σου μοῦ σφάζουν τὴν καρδιά.
- 125 Καὶ τὴν ἁγίαν σου πλευράν, ποῦ τρέχει αἷμα καὶ ὕδωρ,

- καὶ νὰ ἴδῃς τὸν Γαβριήλ, ποὺ μὲ ἔπε Θεομήτορ,
καὶ μ' εἶπε ἡ βασιλεία σου τέλος ποτὲ δὲν ἔχει
καὶ τώρα βλέπω, τέκνον μου, ὁ θάνατος σὲ τρέχει
κι ἀπὸ αὐθέντη σὲ θωρῶ ὡς δοῦλον, ὃ νίέ μου,
- 130 νὰ γίνωνται τὰ μάτια μου ποτάμια, ἀγαπητέ μου·
νὰ τρέχουνι τὰ μάτια μου, ὡς τρέχουν τὰ ποτάμια,
τὰ μέλη μου νὰ τρέμουνι, ὡς τρέμουν τὰ καλάμια
Τέκνον, πεφιλημένον μου, ψυχῆς τε καὶ καρδίας,
πῶς δὲν μιλεῖς τῆς μάνας σου, τῆς ταπεινῆς Μαρίας,
- 135 πῶς δὲν ἀνοίγεις, ὃ νίέ, τὰ μάτια τὰ χρυσᾶ σου,
νὰ μὲ ἰδῇς τὴν ταπεινὴν, ποὺ εἰμ' ἐδῶ κοντά σου.
Ἄνοιξε σὲ παρακαλῶ τὸ ἅγιό σου στόμα,
νὰ μοῦ μιλήσῃς τῆς πτωχῆς, πρὶν ἔμψῃς εἰς τὸ χῶμα.
Ἄκουσε, ἀγαπημένον μου, κ' ἰδὲ τὴν σὴν μητέρα,
- 140 ποὺ βρίσκεται στὸ πλάϊ σου στὴν εἰρήνη σου χέρα.
Οἱ μαθηταὶ σου ἔφυγαν κ' ἐγκαταλείψαν,
ὁ φόβος τοὺς ἤρριψε καὶ ἀποσύρθηκαν·
μόνον ὁ Ἰωάννης σου, ὁ πλάγιόν σου ἄγαπᾷ,
εὐρίσκεται, παιδάκι μου, κοντά σου εἰς τὴν ἄκρα.
- 145 — Ἐλα, ἠγαπημένον μου, τέκνον μου, Ἰωάννη,
ἀσπάσῃς τὸν διδάσκαλον, πρὶν ἔμψῃς εἰς τὸν Ἄδην.
— Πάντοτε μοῦ παρήγγελλε ὁ ἄσπορος νίός σου,
νὰ βρισκῶμαι πλησίον σου καὶ εἰς τὸ πλάγιόν σου.
— Θρηνησατέ, φωνάζετε, πᾶσαι φυλαὶ καὶ γλῶσσαι
- 150 κ' ἐσὺ, νίέ μου, ἀγαπητέ, παρηγοριᾶ μοῦ δῶσε.
Τί νὰ εἰπῶ πρὸς σέ, νίέ, νὰ σ' ἀποχαιρετήσω,
ποὺ βλέπω κ' ἐπλησίασε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
γιατὶ φοβοῦμαι, τέκνον μου, ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους,
τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἄρχοντες, ὅλους τοὺς Ἰουδαίους,
- 155 μήπως ἀποφασίσουνε καὶ ἔλθουν νὰ μ' εὐρῶσι,
τὴν ξένην καὶ τὴν μοναχὴν καὶ μὲ σκανδαλεθῶσι.
Πλὴν ἤθελα ὀλονυκτίς, τέκνον μου, νὰ σὲ κλαίγω,
στὸ πλάγι σου νὰ κάθωμαι, τὰ πάθη μου νὰ λέγω.
Σταυρέ μου, ἀγιώτατε, λυπήσον τὸν καημὸ μου,
- 160 καὶ κλῖνε λίγο πρὸς ἐμὲ νὰ πιᾶσω τὸν νιόν μου·
ν' ἀγκαλιαστῶ τὸ τέκνον μου, τὸ πολυαγαπημένον,

καὶ νὰ φιλήσω τὸ κορμί, ποὺ εἶναι σταυρωμένον.
Κλῖνε, σταυρέ, πανάγιε, νὰ σὲ καταφιλήσω,
καὶ τοῦ νιού μου τὸ κορμί νὰ τ' ἀποχαιρετήσω.

165 Τούτους τοὺς πόνοὺς ἤλπιζα, νιέ μου, ἀπὸ 'σένα

ν' ἀξιωθῶ τὰ μέλη μου μὲ λόγχην λογχευμένα.
Πλὴν ὅλα ὅσα ἔγιναν ἦσαν προφητευμένα
ἄνωθεν, ἐκ τῶν Προφητῶν ἦσαν μαρτυρημένα,
νὰ ἐκπληρωθῶσιν αἱ γραφαί, τὸ ἔργον νὰ τελειώσης
170 καὶ τὸν ἡγαπημένον σου Ἀδάμ, νὰ ἐλευθερώσης.

Εἰς τὸν σταυρὸν ἀπέθανες γιὰ νὰ τοὺς ξαγοράσης,
καὶ μὴν ἀφήσης τὸ λοιπόν, νιέ μου, νὰ τοὺς χάσης.
Τσ' ἀγκάλες ἔχεις ἀνοχτεῖ καὶ δάχτυλα καθένα,
δέξου καὶ τούτους, νιέ μου, καὶ χάσε κάμε ἐμένα.

175 Κλῖνε, σταυρέ, πανάγιε, καὶ δέξ' ἓνα σημάδι,

πὺς σημεῖον οἱ Χριστιανοὶ ἔχουσιν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ.
Κλῖνε διὰ νὰ δυνηθῶμεν εὐχαριστήσῃς,
τὴν χάριν ὅπου ἔλαβες καὶ σὺ εὐχαριστήσῃς.
Δόξα, πανάγιε σταυρέ, ποὺ ἦσουν ἡ αἰτία,
180 νὰ γίνῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ τόση σωτηρία.

Δόξα σοι, δόξα πάντοτε σ' ἐκείνον π' ἐσταυρώθη
κ' ἠθέλησε μὲ σπλάγχθος του καὶ ὁ κόσμος ἐλυτρώθῃ.
Δόξα τ' ἀνάρχω τῷ Πατρί, Υἱῷ τῷ συναράχῳ,
πνευμάτων τῶν ζωοποιῶν, τῶν μόνων πλησιόχων.

185 Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι

Δόξα σοι πρέπει πάντοτε, δόξα εἰς τὸν αἰῶνα,
δόξα σοι νῦν τε καὶ ἀεὶ καὶ ἕως τῶν αἰώνων
καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ναί, τέκνον μου γλυκύτατον, πολλὰ παρακαλῶ σε,
190 συγχώρησιν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄφεσιν τοὺς δῶσε.

ΜΕΡΟΣ Β'.

1) Μελωδία ἐκ Κάτω Χωρίου (Ε)¹Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 74 (Μουσ. ἀρ. 16051γ, ταιν. 1193 Α₈).

Τρόπ. re, τον. mi = re

Τραγ.: Κυριακή Πετάση (15)

(♩ = ~ 138)

πα - ρι - στα - μέ - νη σιό σταυ - ρό ῃ
 κά - να - γνους Μα - ρί - α, ῃ
 θε - ο - τό - κος ἡ σποι - να καί
 πᾶν ῃ

¹ Τὸ ὄψος τῆς μελωδίας εἶναι ἐκκλησιαστικόν καὶ ὑπενθυμίζει μουσικὰς γραμμὰς ὕμνων, ὡς π. χ. εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ αὐτομέλου τροπαρίου τοῦ Α' ἤχου «Νεφέλην σε φωτὸς αἰδίου, Παρθένε» (βλπ. *Μουσικὸς Πανδέκτης*, τόμ. Γ' (εἰρημολόγιον), ἔκδοσις Ἀδελφότητος θεολόγων «ἡ Ζωή», Ἀθήναι 1936, σ. 311).

Ἦχος ῥ πα

Νε φε λην σε φω το ος α ῖ δι ον Παρ θε ε νε Δ
 δ

Νε-φέ- λην σε φω- τός — α - ῖ - θί - ον, Παρ-θέ - νε

Ἐκ τοῦ αὐτομέλου ἐπίσης τροπαρίου «Πανεύφημοι μάρτυρες» ἔχομεν τὴν φράσιν,
 (βλ. ἔνθ' ἀν., σ. 310)

Δ
 δ και εν τος γε νο με νοι ρ

Ἀποκατάστασις ¹.

Πα - ρι - στα - μέ - νη στο σταυ - ρο ἡ
 πά - να - γνος Με - ρί - α, ἡ
 θε - α - τό - κος Δε - σπο - να και
 πὰν - τῶν ἡ κυ - ρι - α.

τον.

2) Μελωδία ἐξ Ἀγίου Ἰωάννου (1)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 79 (Μουσ. αρ. 16061, ταιν. 1193 B₂).

Τρόπ. re, τον. do = re.

Τραγ.: Νικόλαος Ἑμμ. Κοπανάνης (40) ²

(♩ = ~ 320)

1) Πα - ρι - στα - μέ - νη στο σταυ - ρο ἡ

και ἐν - τός γε - νό - με - νος.

ἥτις προσομοιάζει πρὸς τὴν μουσικὴν φράσιν τοῦ ᾠσματος «Θεοτόκος Δέσποινα».

¹ Μετ' ἀντιπαράβολὴν ὄλων τῶν ἀδομένων στρωφῶν προέβημεν εἰς τὴν ρυθμικὴν καὶ μελωδικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ᾠσματος. Ὁ ρυθμὸς εἶναι ὁ τῶν $\frac{10}{8}$, ἐκτελούμενος εἰς πέντε κινήσεις, ὡς εἴαν ἦτο $\frac{5}{4} = \frac{2+3}{4}$, ἥτοι εἰς ἐκάστην κίνησιν ἐκτελοῦνται δύο ὄγδοα.

² Διὰ τοῦ ἐντός παρενθέσεως ἀριθμοῦ δηλοῦνται τὰ ἔτη ἡλικίας τοῦ ᾄδοντος.

3) Μελωδία τοῦ Σταυροῦ (Λ)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 80 (Μουσ. Γραμ. 16062, ταιν. 1193 B_g).

Τρόπ. γε, τον. do = re.

Γράφ. Καλλιόπη Γεωργ. Κουρουπάκη (52).

4) Μελωδία ἐκ Καλαμαύκας (Η)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445 σ. 78 (Μουσ. ἀρ. 16059α, ταιν. 1193 Α₁₉).

Τρόπ. γε, τον, γε = γε.

Τραγ. : ὁμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ∞ 270)

Πα - ρι - στα - μέ - νη στο - σταυ - ρῶ ἡ

πά - να - γνος Μα - ρί - α, ἡ θε - ο - τό - κος

Δέ - σποι - να τῶν πα - ρών ἡ κυ - ρί - α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

5) Μελωδία ἐκ Πλάτου (Ο)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 82 (Μουσ. ἀρ. 16064, ταιν. 1193 Β₉).

Τρόπ. γε, τον, μι = γε.

Τραγ. : Ἑλένη Λαυρεντάκη.

(♩ = ∞ 224)

1) Πα - ρι - στα - μέ - νη τῶ - σταυ - ρῶ ἡ πά - να - γνος Μα -

2) - ρί - α, ἡ θε - ο - τό - κος Δέ - - σποι -

3) - να παρ - θε - νος καὶ κυ - ρί - - α.

6) Μελωδία τοῦ Χριστοῦ (Ζ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

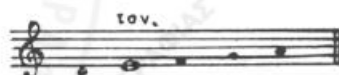
Κ.Ε.Ε.Α. ζεύγ. 3445, σ. 10 (Μουσ. μετ. 110589, ταιν. 1493 Α₁).

ΑΘΗΝΩΝ

Τρόπ. μι, τον, μι = μι.

Τραγ.: Ἰωάννα Σπαθαράκη (15).

(♩ = ~ 260)

7) Μελωδία ἐξ Ὀρεινοῦ (Δ)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 77 (Μουσ. ἀρ. 16058α, ταιν. 1193 Α₁₇).

Τρόπ. μι, τον. re = μι.

Τραγ.: ὁμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = \sim 248)

πα - ρι - στα - μέ - νη στο — σταυ - ρό ἥ

πά - να - γνος — Μα - ρί - α, ἥ θε - ο - τό - κος

Δέ - σποι - να τῶν πέν - κυ ἥ κυ - ρί - α.

8) Μελωδία ἐκ Βασιλικῆς (Ρ)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 81 (Μουσ. ἀρ. 16063, ταιν. 1193 Β₁).

Τρόπ. μι, τον. do = μι.

Τραγ.: Καλλιόπη Κων. Δερμιτζάκη (35).

(♩ = \sim 232)

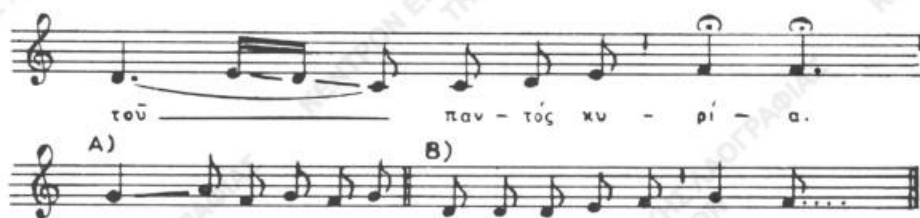
A)

1) πα - ρι - στα - μέ - νη στο — σταυ - ρό ἥ —

πά - να - γνος — Μα - ρί - α,

Β)

καί θε - ο - τό - κος ἀ - λη - θῶς — καί

9) Μελωδία ἐκ Βραχασίου (Σ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 84 (Μουσ. ἀρ. 16026, ταιν. 1192 Α₂).

Τρόπ. μι, τον. si = μι.

Τραγ. : Γεωργία Ν. Κυριακάκη (20).

10) Μελωδία ἐξ Ἑξω Μουλιανῶν (Ξ)

Κ.Ε.Ε.Λ. χειρ. 3445, σ. 83 (Μουσ. ἀρ. 16025, ταιν. 1192 Α₁).

Τρόπ. fa, τον. do# = fa.

Τραγ. : Αἰκατερίνη Γ. Τσικαλάκη.

11) Μελωδία ἐκ Μύθων (Θ)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 74 (Μουσ. ἀρ. 16052β, ταιν. 1193 Α₅).Τρόπ. χρωμ. sol, τον. fa \sharp = sol.

Τραγ. : ὁμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~ 140)

Πα - ρι - στα - μέ - - νη - τῷ - - σταυ -
 ρῶ ἡ πά - να - γνος - Μα -
 - ρί - - ἡ θε - ο -
 τὸς εἶ - πται να ἰσχύων
 πάν - των ἡ κυ - ρί - α.
 τον. ↑

12) Μελωδία ἐξ Ἀνατολῆς (Γ)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16056α, ταιν. 1193 Α₁₃).

Τρόπ. χρωμ. sol, τον. do = sol.

Τραγ. : ὁμιλος τραγουδιστριῶν.

(♩ = ~ 112)

Πα - ρι - στα - μέ - - νη - στό - - σταυ -
 - ρό - ἡ πά - να - γνος - Μα -

- ρί - - - α, ἡ θε - ο - τό - κος

Δέ - - - σποι - να - τῶν - πάν - των

ἡ - - - κυ - ρί - - - α.

τον.

13) Μελωδία ἐκ Καλῆς Χαρίου (M)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 78 (Μουσ. γαλ. 16060, ταιν. 1193 B₁).

Τρόπ. χρομ. sol, τον. fa = sol.

Τραγ.: ὅμιλος τραγουδιστριῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Πα - ρι - στα - μέ - - - νη - τῶ - - - σταν -

ρῶ ἡ πά - να - γνος - Μα -

- ρί - - - α, ἡ θε - ο - τό - - - κος -

Δέ - - - σποι - να καὶ πάν - των

ἡ - - - κυ - ρί - - - α.

τον.

14) Μελωδία ἐκ Μεσελέρων (N)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16055β, ταιν. 1193 Α₁₂).

Τρόπ. do, τον. la = do.

Τραγ. : ὁμιλος τραγουδιστριῶν

(♩ = ~ 256)

Πα - ρι - στα - μέ - νη στού σταυ -
 - ρό — ή πα - να - γνος Μα - ρί -
 - α , ή θε - ο - κό ή Δέ - σποι -
 - να των παν - των ή κυ - ρί - α .
 τον .

15) Μελωδία ἐκ Κεντρι (Π)

Κ.Ε.Ε.Α. χειρ. 3445, σ. 76 (Μουσ. ἀρ. 16054, ταιν. 1193 Α₁₀).Τρόπ. re, τον. si^b = re.

Τραγ. : Μαρία Καβουσάνου (1)

Πα - ρι - στα - μέ - νη στού — Σταυ ρό — ή πα - να - γνος Μα -
 - ρί - α , ή θε - ο - τό - κος Δέ - σποι - να — των
 παν - των ή κυ - ρί - α . του — κό - σμου

ᾠδὴ ἀποκατάστασις.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἀνωτέρω μελωδιῶν τοῦ ᾠσματος ἀνήκουν εἰς τὸ διατονικὸν γένος αἱ ἐκ Κάτω Χωρίου (Ε), Ἀγίου Ἰωάννου (Ι), Σταυροχωρίου (Λ), Καλαμαύκας (Η), Μιλάτου (Ο), Χριστοῦ (Ζ), Ὁρεινοῦ (Α), Βασιλικῆς (Ρ) καὶ Βραχασίου (Ε).

Αἱ τρεῖς πρῶται (Ε, Ι, Λ) ὑπάρχοντες εἰς τὸν τρόπον $re = πα$, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Α' ἤχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μὲ τὴν ἐξῆς διάταξιν φθόγγων :

Εἰς τὰς μελωδίας ἐκ Καλαμαύκας (Η) καὶ Μιλάτου (Ο), αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον (re)¹ παρουσιάζεται ἡ ἰδιοτυπία τῆς βαρύνσεως τοῦ φθόγγου sol .

Τὸ ὑπὲρ τὴν ὕφεισιν σημειούμενον βέλος σημαίνει ὅτι ὁ φθόγγος sol ἐκτελεῖται κατὰ τι ὑπερψωμένως. Ἡ διαμορφωθείσα οὕτω κλίμαξ ἀποτελεῖ χρῶαν² τοῦ τρόπου $re = πα$.

Αἱ μελωδίαὶ ἐκ Χριστοῦ (Ζ), Ὁρεινοῦ (Δ), Βασιλικῆς (Ρ) καὶ Βραχασίου (Ε) ἀνήκουν εἰς τὸν τρόπον $mi = βου$ μὲ τὴν ἐξῆς διάταξιν φθόγγων :

Ὁ τρόπος οὗτος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Τετάρτου (λεγέτου) ἤχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἣτις ἔχει τονικὴν βάσιν τὸν φθόγον $βου = mi$. Αἱ εἰς τὸν τρόπον τοῦτον ἀνήκουσαι μελωδίαὶ δὲν χρησιμοποιοῦν ὁλόκληρον τὴν ἑκτασιν τῆς κλίμακος ἀλλὰ τμήμα αὐτῆς, ἥτοι ἐκτείνονται μέχρι τῆς τετάρτης ἄνωθεν τῆς τονικῆς καὶ εἰς δύο φθόγγους κάτωθεν αὐτῆς.

Ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Βασιλικῆ (Ρ) μελωδία παρουσιάζει τὴν ἰδιοτυπίαν ὅτι καταλήγει τελικῶς εἰς τὸν $fa = Γα$, ὥς ἐὰν ἀνῆκεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ fa , ἀντὶ τοῦ φθόγγου $mi = βου$ εἰς ὃν ἔπρεπε φυσιολογικῶς νὰ καταλήξῃ.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς μελωδίας ταύτης πρὸς τὴν ἐξ Ὁρεινοῦ (Δ), ἣτις,

¹ Τὸ ἄκουσμα τῶν μελωδιῶν ἐδημιούργησεν εἰς ἡμᾶς κατ' ἀρχὴν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol . Ἀπὸ ἐσωτερικὰ ὁμως στοιχεῖα τῶν μελωδιῶν, ὥς π.χ. οἱ δεσπόμενοι φθόγγοι, τὸ πῆδημα $do - fa$ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ ἀτελής κατάληξις εἰς τὴν συλλαβὴν «νὰ» τῆς λέξεως «Δέσποινα», ἐπέισθημεν τελικῶς ὅτι πρόκειται περὶ χρῶας καὶ οὐχὶ περὶ χρωματικοῦ τρόπου.

² Περὶ χρῶων τοῦ τρόπου τούτου, βλ. εἰς *Χρυσάνθου*, Μέγα θεωρητικὸν τῆς μουσικῆς, Τεργέστη 1832, σ. 119.

ἔχουσα τὸν αὐτὸν μελωδικὸν πυρῆνα, θεωρεῖται ὑφ' ἡμῶν πιστοτέρα τῆς ἐκ Βασιλικῆς, ὥς προερχομένη ἐκ χωρίου πλέον ἀπομεμονωμένου ἀκόμη καὶ σήμερον, προκύπτει ὅτι ἡ κατάληξις εἰς τὸν fa δέον, ὅπως θεωρηθῇ ὡς λάθος τῶν ἐκτελεστών, τὸ ὁποῖον σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν. Εἶναι ὅμως πιθανὸν αὕτη νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων Κεντρὶ καὶ Κάτω Χωρίου, τῶν ὁποίων αἱ μελωδίαὶ καταλήγουν εἰς τὸν fa.

Ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ ἐξέτασιν μελωδίαὶ (Z, Δ, P, Σ) δὲν ἔχουν μεγάλην μουσικὴν ἔκτασιν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸν τρόπον do = νη, ὁπότε ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις εἰς mi καὶ fa δύνανται νὰ δικαιολογηθοῦν, ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω ἐν σελ. 217 καὶ ἐξ.

Ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Ἐξω Μουλιανὰ μελωδία ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον fa, ὅστις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Τρίτου ἤχου τοῦ ἐναρμονίου γένους τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μετὰ τὴν ἐξῆς διάταξιν φθόγων :

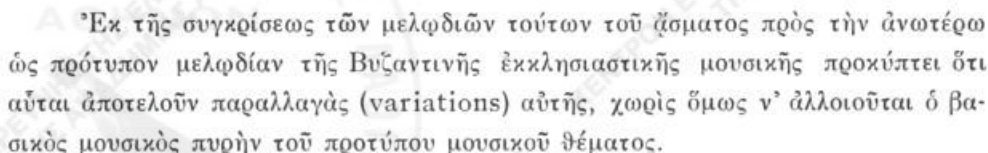

Αἱ μελωδίαὶ ἐκ Μύθων (Θ), Ἀνατολῆς (Α') καὶ Καλοῦ Χωρίου (Μ) ὑπάγονται εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Δευτέρου ἤχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μετὰ τὴν ἐξῆς διάταξιν φθόγων :

Τὸ ὑπεράνω τοῦ φθόγου laβ βέλος ἐτέθη πρὸς ἔνδειξιν ὅτι οὗτος ἐκτελεῖται κατὰ τι ὑπερνηφόμενος. Εἰς τὰς δύο τελευταίας (Γ' καὶ Μ) μελωδίας ἡ ὕψους εἰς τὸν ἐν λόγῳ φθόγον ἀφηρέθη τελείως, διότι αἱ τραγουδίστριαι, ἐπηρεασμένααι ἴσως ἐκ νεωτέρων τάσεων περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελῶν τοῦ Δευτέρου ἤχου, ἐκτελοῦν τοῦτον φυσικόν. Παρ' ὅλον ὅτι διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ὑφέσεως αἱ μελωδίαὶ καθίστανται διατονικαί, κατετάξαμεν αὐτὰς εἰς τὸν χρωματικὸν τρόπον τοῦ sol, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν διατηροῦν τὰ ὑπόλοιπα χαρακτηριστικὰ τοῦ τρόπου, ἦτοι τονικὴν βάσιν, δεσπύζοντας φθόγγους κλπ., ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευσις αὐτῶν ἐκ τῶν πρώτων μουσικῶν φράσεων τοῦ αὐτο-

Ἰηχος Β.

¹ Βλ.π. εἰς Μουσικὸν Πανδέκτην, τόμ. Γ', Εἰρημολόγιον. Ἀθῆναι 1936, σ. 328.
(Ἐκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων «ἡ Ζωή».)

Αἱ δύο τελευταῖαι μελωδίαί, ἤτοι αἱ ἐκ τῶν χωρίων Μεσελέροι (N) καὶ Κεντρί (Π), εἶναι δύσκολον νὰ ταξινομηθοῦν εἰς ὀρισμένην τονικότητα. Ἡ πρώτη (N) παρουσιάζει ἐξ ἀπόψεως τονικότητος ὅλως ἀξιοπρόσεκτον ἰδιοτυπίαν. Οὕτως, ἐνῶ κατ' ἀρχὴν φαίνεται νὰ δεσπόζῃ ἡ τονικότης do, ἡ τελικὴ κατάληξις πραγματοποιεῖται εἰς τὸν fa. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Ὡς γνωστὸν ὁ πλάγιος τοῦ τετάρτου ἤχος ἐργάζεται κατὰ δύο συστήματα, ἤτοι τὸ κατὰ «διὰ πασῶν» μὲ βάσιν τὸν νη = do καὶ τὸ κατὰ «τριφωνίαν» μὲ βάσιν τὸν Γα = fa¹. Πολλάκις, ἰδιαίτερος εἰς κανόνας, παρατηρεῖται ἀνάμειξις τῶν δύο τούτων συστημάτων, ὅπως π.χ. εἰς τὸν Μέγα Παρακλητικὸν κανόνα, τὸν κανόνα τοῦ Σταυροῦ κλπ. ἔνθα, ἄλλαι μὲν ἐκ τῶν ᾠδῶν ψάλλονται εἰς τὸ κατὰ «διὰ πασῶν», ἄλλαι δὲ εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν». Οὕτως, ὅταν μιᾶς ᾠδῆς ἡ ὁποία ψάλλεται εἰς τὸ κατὰ «διὰ πασῶν» σύστημα ἐπακολουθῇ ᾠδή, ψαλλομένη εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν», τὸ μέλος τοῦ τελευταίου τροπαρίου αὐτῆς ἀντὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν νη = do καταλείπει εἰς τὸν Γα = fa, προσπαρασκευαζομένης οὕτω τῆς ἀκοῆς πρὸς ἀποδοχὴν τῆς ἐνῆλλαγῆς τοῦ συστήματος.

Παράδειγμα ἐκ τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ κανόνος. Τελευταῖον τροπάριον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἦχος π δ' νη

Χαι ρε θρο νε πυ ρι μορ φε Κυ ρι ου χαι ρε θει ει α και μα

να δο χε στα μνε, ¹ χαι ρε χρυ ση λυ χνι α λαμ πας α σβε

στε ε, χαι ρε των παρ θε ε νων δο ξα και μη τε ρων

ω ρα ι σμα και κλε ε ος ²

¹ Βλπ. Ἰωάν. Α. Μαργαζιώτη, Θεωρητικὸν Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, Ἀθῆναι 1958, σ. 48.

² Βλπ. Μουσικὸς πανδέκτης, τόμ. Γ' (εἰρημολόγιον), ἐνθ. ἀν., σ. 362.

Χαῖ - ρε θρό - - νε, πυ - ρί - μορ - φε Κυ - ρί - -
 - ου, χαῖ - ρε θεί - α καί μαν - να - θό - χε
 στά - μνε, χαῖ - ρε χρυ - σῆ λυ -
 - χνί - α, λαμ - πὰς - ᾶ - σβε - στε, χαῖ - ρε
 τῶν - παρ - θε - - νων δο - ρα καί μη - τέ - -
 - ρων ὧ - ρά - ῖ - σμα καὶ κλε - - ος.

Ἡ κατάληξις αὕτη λαμβάνει χώραν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ ἐπακολου-
 θοῦν μέλος θὰ ψαλῇ εἰς τὸ κατὰ «τριφωνίαν» σύστημα, ἥτοι εἰς τὴν τονικότητα
 fa, πρᾶγμα ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν μελωδίαν, ἥτις
 ἐπανέρχεται εἰς τὴν τονικότητα do ἕνεκα ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς μελωδίας.

Ἐὰν μετατρέψωμεν τὸν φθόγγον fa εἰς μι, τότε διατηρεῖται ἡ τονικότης
 do, δημιουργουμένης μιᾶς ἀτελοῦς καταλήξεως εἰς τὸν μι, ἥτις εἶναι συνήθης
 εἰς τὸν πλάγιον τοῦ τετάρτου ἤχον.

Ἡ δευτέρα μελωδία (II) παρουσιάζει τὸ ἀσύνηθες φαινόμενον, δηλ. ἡ μου-
 σικὴ αὐτῆς στροφή νὰ καλύπτῃ ἀντὶ ἑνὸς δύο δίστιχα. Περὶ τούτου τίθεται τὸ
 ἐρώτημα, ἂν εἶναι πρωτογενὲς ἢ προῆλθε μεταγενεστέρως ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ
 δύο διαφορετικῶν μελωδιῶν. Χωρὶς νὰ φαίνεται ἀπίθανον τὸ πρῶτον, δύναται
 μᾶλλον τὸ δεύτερον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθέστερον. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς μουσικο-

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον ἐπικρατεῖ ἡ τονικότης *re* = πα, τὴν ὁποίαν ἰδιαί-
 τῶς τονίζει ἡ κατάληξις εἰς τὸν *sol*, ἐνῶ ἡ χαρακτηριστικὴ τελικὴ μουσικὴ
 κατάληξις εἰς τὸν δεύτερον στίχον δημιουργεῖ τὸ αἶσθημα τῆς τονικότητος *fa*. Ἡ
 μελωδία τῶν δύο τελευταίων στίχων, ἂν καὶ συγγενεῖούσα, ὥς ἐλέγχθη, πρὸς τὴν
 ἐκ Μεσελέρων, εἰς τὴν ὁποίαν δεσπόζει, ὥς ἐδείχθη, ἡ τονικότης *do*, ἐν τούτοις
 ἐνταυθα λόγῳ τοῦ ὑποβαλλομένου γενικωτέρου μουσικοῦ αἰσθήματος φαίνεται
 προσοιδιάζουσα ἡ τονικότης *re*, ἣτις καὶ πάλιν εἰς τὸν τελευταῖον στίχον καταλή-
 γει εἰς τὸν *fa*.

Ἐξ ἐπόψεως ρυθμοῦ, αἱ ὑπὸ ἑξῆς αἰνιγματώδεις, ἐπειδὴ παρουσιάζουν ἀστάθειαν, δύνανται νὰ καταταχθῶν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν ρυθμοειδῶν ἁσμάτων, πλὴν τοιῶν ἥτοι τῶν ἐκ Κεντρὶ, Κάτω Χωρίου καὶ Ἐξω Μουλιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξαίρεται περὶ τῶν ἁσμάτων, παρουσιάζουν κανονικὸν ρυθμόν. Τῶν ἐκ Κεντρὶ καὶ Κάτω Χωρίου προέβημεν εἰς ρυθμικὴν ἀποκρίσιν, ἐπενεγκόντες διορθώσεις τινάς, αἱ ὁποῖαι, ὡς πιστεύομεν, ἀποδοῦναι ἀλλοιῶνουν τὸν βασικὸν χαρακτῆρα τῶν μελωδιῶν.

Ἡ ρυθμικὴ ἀστάθεια δέον νὰ ἐξετασθῇ, μήπως προέρχεται ἐκ παραφθορᾶς ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς ἀρχικῆς μελωδίας, καίτοι εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστωθῇ τοῦτο, διότι οἱ ἐκτελεσταὶ τραγουδοῦν μὲ τοιαύτην εὐχέρειαν τὰς ἔστω καὶ παρεφθαρμένας ρυθμικῶς μελωδίας ταύτας, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὄντως αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ρυθμικὴ μορφή αὐτῶν. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ὅμως δύο ἐξ αὐτῶν, αἵτινες, ἂν καὶ προερχόμεναι ἐκ διαφορετικῶν χωρίων, ὁμοιάζουν μεταξύ των, εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηρίξωμεν μετὰ τινος βεβαιότητος τὴν ὑπαρξιν παραφθορᾶς. Παραθέτομεν κατωτέρω τὰς ρυθμικὰς μορφὰς τῶν μελωδιῶν ἐξ Ὁρεινοῦ καὶ Βασιλικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θεωροῦμεν πιστοτέραν, ὥς προερχομένην ἐκ χωρίου, τὸ ὁποῖον τυγχάνει πλέον ἀπομεμονωμένον τοῦ ἄλλου.

[illegible]

παρουσιάζεται ἔξοδος, αὕτη ἀποτελεῖ εἶδος ποικιλιματικοῦ καὶ οὐχὶ πραγματικοῦ φθόγγου.

Ἡ διαδοχὴ τῶν φθόγγων ἐμφανίζεται ὁμαλή, μὴ ἀπαντωμένων πηδημάτων ἀποτόμων καὶ μεγάλων. Τὰ μεγαλύτερα ἐν χρήσει διαστήματα εἶναι τὰ τῆς καθαρᾶς 4ης καὶ καθαρᾶς 5ης, τὰ ὅποια ὅμως ἀποτελοῦν πηδήματα ἐκ τῆς τονικῆς εἰς τὴν ὑποδεσπίζουσαν ἢ δεσπίζουσαν ἢ ἐκ τῆς δεσποζούσης εἰς τὴν τονικὴν, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι συνήθη εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ εὐκόλα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν.

Ὁ ἐν λόγῳ θρῆνος, θεωρούμενος ἐν τῷ συνόλῳ του, ἦτοι ὡς ποίησις καὶ μουσικὴ, ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων τῶν εἰς τὸ πένθος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς συμμετεχόντων πιστῶν, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς μητέρες ἢ ὡς μέλλουσαι μητέρες, αἰσθάνονται πολὺ βαθύτερον τὸν πόνον τῆς Θεοτόκου, ἢ ὅποια ἀτενίζει τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀποθνήσκοντα οἰκτρῶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, μὴ δυναμένη νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν βοήθειαν τινά.

Οὐδὲν ἄλλο θρησκευτικὸν ἄσμα παρὰ τὴν ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐξεταζομένην περιοχὴν τῆς Κρήτης, ποὺν τὸ ἄσμα τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχει ἐνταῦθα ἀντικατασταθῇ τὸ πανελληνικὸν ἄσμα «Σήμερον μαῦρος πύρανός σου πέρον καὶ σημεῖρά», ἔρρημον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Κρήτης πλὴν μορφὴν καλάντων ἀπὸ τὰ παιδιά κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγ. Παρασκευῆς.

R É S U M É

La Vierge près de la Croix. Complainte populaire sur la crucifixion de Jésus-Christ chantée le vendredi saint.

par Georges Amarianakis

Dans certains villages des cantons de Jérapétra, de Sitia et de Mérambello (Crète orientale) une complainte populaire est chantée le vendredi saint. C'est le thrène de la Vierge Marie pour son Fils crucifié.

Il s'agit d'une rime populaire en vers de 15 syllabes rimés par deux, dont la version originale a été composée au 17ème siècle par le moine Akakios Diakroussis de Céphalonie, comme l'a démontré le prof. M. Manoussakas.

Dans le cadre d'une enquête folklorique plus ample menée dans la région ci-dessus mentionnée au cours des années 1967 - 68 nous avons

recueilli les paroles et enregistré la mélodie de la complainte du vendredi saint en treize versions. L'examen de ces versions présente un intérêt non seulement du point de vue de la formation du texte, mais aussi du point de vue musical. Cette rime est chantée à une voix dans l'église par un groupe de femmes. Dans certains villages la participation d'hommes dans ce groupe n'est pas exclue.

Parmi les mélodies enregistrées onze appartiennent au genre diatonique, trois au genre chromatique et une au genre harmonique. Elles se classent toutes dans la catégorie des chants sans mesure mais ayant des unités de ton fixes, sauf les trois indiquées par les lettres E/II et Ξ qui présentent un rythme régulier, surtout après leur rétablissement rythmique et mélodique.

Du point de vue de la morphologie, la plupart d'entre elles se composent de deux phrases musicales A et B, qui couvrent respectivement les deux vers de chaque distique. Chaque phrase musicale est souvent divisée en deux plus petites α et β, qui couvrent les deux hémistiches de chaque vers. Alors la mélodie entière prend la forme $\gamma (= \alpha + \beta) + \beta (= \gamma + \delta)$. Dans certains cas les phrases musicales β et δ se ressemblent beaucoup; alors la mélodie a la forme $A (= \alpha + \beta) + B (= \gamma + \beta)$.

